

Právní rozbor Rodinných listů

Škoda na zdraví a nemajetková újma

Mgr. Aleš Eppinger,
partner v AK Schaffer & Partner Legal, s. r. o.,
Mgr. Magdalena Danielová, advokátní studentka

Žaloby na náhradu škody včetně uplatňování nároků na náhradu nemateriální újmy jsou v soudní praxi běžné. Čas od času dojde ke vzniku škody také při výkonu zdravotnické péče, tedy při postupu v rozporu s principem lege artis, jehož vymezení je nově, tj. od 1. 1. 2012, vymezeno v zákoně č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách. Původní definice, obsažená v zákoně o péči o zdraví lidí,¹⁾ vymezila postup lege artis jako „postup v souladu se současnými dostupnými poznatky lékařské vědy.“

Úvod

Nová úprava poskytuje zcela novou definici v návaznosti na **právo pacienta na poskytování zdravotních služeb na náležité odborné úrovni**, přičemž **odbornou úroveň** se rozumí „poskytování zdravotních služeb podle pravidel vědy a uznávaných lékařských postupů, při respektování individuality pacienta, s ohledem na konkrétní podmínky a objektivní možnosti.“²⁾ Již na první pohled je zřejmé, že použití dovětky „s ohledem na konkrétní podmínky a objektivní možnosti“ může způsobit prvotní nejasnosti, ačkoliv výklad lege artis se v dosavadní judikatuře již ustálil.

Primárním účelem tohoto článku je shrnout současné právní úpravy náhrady škody a nemajetkové újmy v penězích a na základě relevantní judikatury přiblížit stanovisko nejvyšších soudních instancí k podmínkám a samotnému uplatnění výše zmíněných práv **souběžně**, což současný občanský zákoník přímo nevylučuje.

V početných případech řešících náhradu škody způsobenou lékařem postupem *non lege artis* je přiznaná kompenzace zcela nedostatečná, a to i vzhledem k faktu, že se vypočítává podle tabulek na základě vyhlášky č. 440/2001 Sb. a zásadně tak omezuje soud v možnosti přiznat spravedlivou náhradu.

Nicméně nelze z toho vyvozovat, že uplatnění nároků z titulu **práva na ochranu osobnosti** doplňuje a rozšiřuje rozsah **náhrady škody** podle § 442 a násl. občanského zákoníku. Ačkoliv téma práva na náhradu škody bylo na stránkách odborných časopisů často rozebíráno, dovolíme si toto téma pojmut v kontextu souběhu právě s právem na ochranu osobnosti a v rovině judikatury vyložit, že se jedná se o dva samostatné nároky. Nejvyšší soud i Ústavní soud v rámci svých rozhodnutí již několikrát vyjádřili možnost podání žaloby na porušení práva na zdraví v rámci ochrany osobnosti současně s žalobou na náhradu imateriální újmy (bolestné a ztížení společenského uplatnění).

Obecně o právní úpravě náhrady škody a nemateriální újmy

Právní odpovědnost při poskytování zdravotní péče vzniká v důsledku porušení právních povinností pracovníků ve zdravotnictví a tuto problematiku upravuje občanský zákoník v ustanoveních § 442 a 444. Nejčastěji se jedná o případy postupu *non lege artis*, nicméně v úvahu připadá i porušení dalších povinností – porušení mlčenlivosti, v excesivních případech i odmítnutí poskytnutí první pomoci aj.

Prvně jmenované ustanovení obecně vymezuje, co je nahrazováno, pokud je způsobena škoda a existuje příčinná souvislost s důvodem jejího vzniku. Způsob a rozsah náhrady škody je stanoven zcela jasně – hradí se skutečná škoda a to, co poškozenému ušlo.³⁾ **Skutečnou škodu** je újma spočívající ve zmenšení majetkového stavu poškozeného a je objektivně vyjádřitelná v penězích, tj. napravitelná poskytnutím majetkového plnění. Naproti tomu **ušlý zisk** představuje tu abstraktní část, o kterou se nezvýšil majetek poškozeného, ač tak poškozený očekával s ohledem na pravidelný běh věcí.⁴⁾

U škody na zdraví se uplatňuje právo na **bolestné a náhradu ztížení společenského uplatnění** s tím omezením, že je vázáno na osobu poškozeného. Zaniká tak nejpozději jeho smrtí a přechod na jeho dědice je tak vyloučen.

Bolestné vyjadřuje částku v penězích, která představuje vyčíslení bolesti, jež poškozený vytrpěl při úrazu, při léčení a při odstraňování důsledků úrazu (rehabilitaci). Náhradou za ztížení společenského uplatnění by měly být vykompenzovány nepříznivé důsledky pro život poškozeného v oblasti uspokojování jeho životních a společenských potřeb, bez ohledu na to, zda jsou tyto následky viditelné (jizvy, zohyzdění), či nikoliv.⁵⁾ „Pro určení výše odškodnění je rozhodující jednak lékařské ohodnocení základním počtem bodů, z něhož je nutno vycházet, a dále posouzení předpokladů, které měl poškozený pro další uplatnění v životě a společnosti a které jsou následkem úrazu omezeny nebo ztraceny.“⁶⁾

Dalším hlediskem při posuzování přiměřenosti odškodnění za ztížení společenského uplatnění je rozhodující reálná hodnota peněžní částky, již mají být kompenzovány imateriální požitky, o které poškozený v důsledku poškození zdraví přišel, a soud při posuzování musí vycházet jednak z konkrétních, individuálně určených okolností posuzované věci, jednak z obecné zkušenosti soudu s přihlédnutím k jiným případům podobného druhu.⁷⁾

3) Srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1272/2001.

4) Jehlička, O., Švestka, J., Škárková, M. a kol.: Občanský zákoník, Komentář, 8. vydání, Praha, C. H. Beck, 2003, s. 544.

5) Tamtéž, s. 549.

6) Usnesení Nejvyššího soudu z 27. 8. 2009, sp. zn. 25 Cdo 3858/2007.

7) Srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2011, sp. zn. 25 Cdo 4826/2009.

1) Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidí.

2) § 4 odst. 5 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Od roku 2004 bylo do občanského zákoníku vloženo ustanovení, které stanovuje fixní jednorázové částky poskytované pozůstalým za škodu usmrcením blízké osoby.

Dále není zcela vyloučena odpovědnost za škodu způsobenou okolnostmi majícími původ v povaze použité věci, proti níž nelze uplatnit jakýkoliv liberační důvod (absolutní odpovědnost). V praxi z toho vyplývá, že i když například přes správně provedenou anamnézu (postup *lege artis*) dojde k alergické reakci na podaný lék, zdravotnické zařízení se nebude moci z odpovědnosti vyvinut.

Nejvyšší soud již v několika svých rozhodnutích vymezil, podle kterých okolností případu je nutno posoudit náhradu škody podle *obecné odpovědnosti* za škodu podle § 420 obč. zákoníku a kdy se jedná o *absolutní odpovědnost* za škodu způsobenou okolnostmi majícími původ v povaze použitého přístroje či jiné věci, jichž bylo při plnění závazku použito.⁸⁾

Kromě těchto dvou náhrad je možné uplatnit *objektivní odpovědnost* za nemajetkovou újmu způsobenou zásahem do práva na ochranu osobnosti, pokud byla ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti. Výše této náhrady je určena na základě žaloby soudem, který je povinen při rozhodování přihlídnout k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k porušení práva došlo. Ač se určení výše tohoto zadostiučinění stává předmětem volného uvážení soudu, musí soud v každém jednotlivém případě vycházet z úplného skutkového stavu a v tomto rámci se opírat o zcela konkrétní a přezkoumatelná hlediska.⁹⁾

Význam ochrany práva dokládá i *nepromlčitelnost* nároku na náhradu nemajetkové újmy v případě jejího porušení, v závislosti na jeho obsahu, který je určující (nikoliv předmětu jeho ochrany) s přihlídnutím k možnosti rozporu s dobrými mravy, jak dovodil Ústavní soud.¹⁰⁾ Mezi zákonné požadavky pro vznik této odpovědnosti nepatří zavinění. Pokud neoprávněným zásahem do práva na ochranu osobnosti je způsobena též škoda, odpovídá za ni narušitel podle ustanovení o odpovědnosti za škodu. K naplnění této odpovědnosti už ale *zavinění* obligatorním znakem je.

Náhrada škody je již tradičním institutem pro poskytování satisfakce za zásah do sféry zdraví člověka, zatímco žaloby na ochranu osobnosti ve zdravotnictví se začaly objevovat teprve ke konci minulého století.¹¹⁾ Podrobněji k úpravě uplatnění posledních dvou typů odpovědnosti v tzv. souběhu a výkladu v judikatuře se věnujeme v následující části.

Vymezení nároků v judikatuře a jejich uplatnění v tzv. souběhu

Jak konstatoval Nejvyšší soud v jednom ze svých rozhodnutí,¹²⁾ každá osobnost má vlastnosti všelidské povahy, do kterých spadají i složky jako úroveň jejího zdraví, zvláštnosti vyplývající z individuálního vzhledu a stavby

těla. Přesto tvoří ucelený a nedělitelný celek, jehož mnohočetnost projevů implikuje i široké spektrum možných zásahů proti některé z jejích složek.

Až do roku 2004, kdy byl novelizován občanský zákoník a do části náhrady škody bylo vloženo ustanovení o odškodnění pozůstalých za škodu usmrcením blízké osoby, bylo ustanovení o náhradě bolestného a ztížení společenského uplatnění jediným možným prostředkem, jehož prostřednictvím byla v rámci řízení o náhradě škody poskytována satisfakce za nehmotnou újmu. Do této doby nebylo možno poskytnout satisfakci za ztrátu blízké osoby. Soudy si proto vypomohly tak, že za ztrátu blízké osoby poskytovaly náhradu nemajetkové újmy v řízeních o žalobách na ochranu osobnosti.¹³⁾ Dlouhodobá praxe přiznání velmi nízkých náhrad oproti srovnatelným případům ze západních států se mění ve prospěch poškozených velmi pomalu.

V případech rozhodování o *náhradě škody za ztížení společenského uplatnění* by se měl soud řídit *principem proporcionality*.¹⁴⁾ Tento princip je vždy nutno uplatňovat vzhledem ke konkrétním okolnostem daného případu. Ačkoliv Ústavní soud dále tento princip v uvedeném nálezu nerozebírá, lze vyvodit, že přiměřenost je třeba posuzovat vzhledem k možnosti „normálního“ způsobu žití poškozeného s ohledem na jeho dřívější život, ale také k přiměřenosti ve vztahu ke škůdci a jeho finančním poměrům a limitům zvládnutí kompenzací reálně uhradit. Z důvodu zvláštního zřetele vhodného je možné tuto náhradu mimořádně zvýšit.¹⁵⁾ Hlavními kritérii, kterými by se měl soud řídit, je *závažnost* způsobené škody na zdraví, *možnost* vyléčení či *eliminace* způsobené škody a *míra* zavinění.¹⁶⁾ V konkrétních souvislostech to znamená zejména přihlídnutí k dosavadnímu uplatnění poškozeného v životě a ve společnosti, při uspokojování jeho životních a společenských potřeb, včetně výkonu dosavadního povolání nebo přípravy na povolání, dalšího vzdělávání a možnosti uplatnit se v životě rodinném, politickém, kulturním a sportovním, i s ohledem na věk poškozeného v době vzniku škody na zdraví i na jeho předpokládané uplatnění v životě.¹⁷⁾ Nutno podotknout, že možnost přiměřeného zvýšení odškodnění bolesti soudem ve výjimečných případech hodných mimořádného zřetele není podmíněna tím, zda škoda na zdraví vyžadovala náročný nebo mimořádně náročný způsob léčení.¹⁸⁾

Podobně by tato hlediska měla být brána v potaz soudy při určení nemajetkové újmy při ohrožení, příp. porušení osobnostního práva. Stanovení *výše náhrady* není přímo vymezeno právním předpisem a spočívá zcela na volné úvaze soudu při respektování výše uvedeného principu proporcionality. Nejvyšší soud v jednom ze svých početných rozhodnutí stanovil, že „pokud může být nemajetková újma vzniklá na osobnosti fyzické osoby zmírněna některou z forem zadostiučinění ve smyslu ustanovení § 13 obč. zák., je třeba zvolit takovou jeho formu, která je podle okolností

8) Srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 5. 2011, sp. zn. 25 Cdo 1240/2009.

9) Rozsudek Nejvyššího soudu z 27. 10. 2003, sp. zn. 30 Cdo 2005/2003.

10) Nález Ústavního soudu ze dne 31. 8. 2010, sp. zn. II. ÚS 635/09.

11) Těšínová, J., Žďárek, R., Polícar, R.: Medicínské právo, 1. vydání, Praha, C. H. Beck, 2011, s. 393.

12) Usnesení Nejvyššího soudu z 28. 6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 154/2007.

13) Žďárek, R.: Civilní odpovědnost při poskytování zdravotní péče, Zdravotnictví a právo, č. 3–4/2008, s. 7.

14) Nález Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2005, sp. zn. III. ÚS 350/03.

15) Stanovisko Nejvyššího soudu z 12. 1. 2011, sp. zn. Cpjn 203/2010.

16) Nález Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2005, sp. zn. III. ÚS 350/03.

17) Rozsudek Nejvyššího soudu z 10. 2. 2011, sp. zn. 21 Cdo 3885/2009.

18) Rozsudek Nejvyššího soudu z 5. 10. 2011, sp. zn. 21 Cdo 2327/2010.

každého konkrétního případu přiměřená a postačující k relativní sanaci nemajetkové újmy vzniklé neoprávněným zásahem, a která tak současně bude i účinná.¹⁹⁾

Přiznání **zadostiucnění v penězích** soudem předpokládá naplnění řady zákonných hledisek, která musí být soudem skutečně seznána a pro daný případ individualizována. Určujícím je v první řadě zjištění, že v konkrétním případě jde o nemajetkovou újmu vzniklou v osobnostní sféře fyzické osoby, kterou tato fyzická osoba objektivně, zejména vzhledem k povaze, intenzitě, trvání a rozsahu působení nepříznivého následku, může pocítovat a prožívat jako závažnou. Vzniká tehdy, když **morální satisfakce** jako ryze osobní právo k vyvážení a zmírnění nepříznivých následků protiprávního zásahu do osobnostních práv nedostačuje.²⁰⁾ V případě náhrady bolestného a ztížení společenského uplatnění (nemateriální újmy) je hlavním účelem **reparace závažného stavu**. Navrácení v původní stav není zpravidla možné, proto nastupuje náhrada v penězích. U náhrady porušeného osobnostního práva je hlavní funkce satisfakční a s ohledem na nutnost zohlednění zavinění i funkce preventivně-sankční. V tomto pojetí je zásah do práva na ochranu osobnosti civilním deliktem a přiměřené zadostiucnění jednou z občanskoprávních sankcí, která má odrazovat rušitele od protiprávního jednání, a být tak nástrojem speciální i generální prevence.²¹⁾ Jednak tedy působit na předcházení opakování protiprávního jednání škůdce a zároveň „potrestání“ jeho činu.²²⁾

Otázkou možnosti přiznání „další“ náhrady se zabýval také Ústavní soud. V jedné z projednávaných stížností²³⁾ se zabýval otázkou možnosti zvýšení náhrady za ztrátu blízké osoby v rámci práva na náhradu nemajetkové újmy porušením osobnostního práva, konkrétně citové újmy vyvolané utrpením nad náhlým úmrtím syna. Plénum Ústavního soudu zde konstatuje, že ustanovení občanského zákoníku řešící ztrátu blízké osoby je „*natolik paušální, že je nelze považovat za vyčerpávající řešení daného problému. Proto nevylučuje, pokud jednorázové odškodnění není dostatečnou satisfakcí za vzniklou újmu na osobnostních právech, aby se dotčené osoby domáhaly další satisfakce podle ustanovení na ochranu osobnosti.*“²⁴⁾ Dále Ústavní soud zdůrazňuje, že podle vzoru evropského deliktčního práva by české právo mělo „*opustit stávající pojetí škody jako majetkové újmy a pokládat za škodu i újmu vzniklou působením na tělesnou a duchovní integritu poškozeného.*“²⁵⁾ Předmětnou otázku dále rozvádí Nejvyšší soud.²⁶⁾ V odmítnutém dovolání žalované vyvrací její názor, že uplatnění nároku z titulu práva na ochranu osobnosti supluje, resp. doplňuje a rozšiřuje rozsah náhrady škody podle

ustanovení § 442 a násl. občanského zákoníku, neboť se jedná o „*zcela svébytné a samostatné nároky podmíněné rozrůzněnou sférou ochrany, kterou poskytuje občanský zákoník.*“

Stejný názor v otázce konkurence nároků na náhradu škody a nemajetkové újmy vyjádřil také Vrchní soud ve svém rozsudku ze 14. 5. 2008, sp. zn. 1 Co 201/2007. Výše zmíněná práva si navzájem „*konkurují, neboť jsou hodnocena na základě z části totožných a z části velmi příbuzných skutkových údajů, avšak přesto je nutno akcentovat, že jde o instituty zcela samostatné, a proto je nezbytné vést v řízení účastníky tak, aby soudu poskytli dostatek důkazního materiálu umožňujícího odlišení těchto institutů a řízení o ochranu osobnosti, k posouzení, zda právo na náhradu nemajetkové újmy vzniká a v jakém rozsahu.*“

V jiném případě se Nejvyšší soud zabýval otázkou možnosti přiznání náhrady v rámci ochrany osobnosti při ztrátě blízké osoby (matky), jež měla k poškozeným silné citové vazby a do života všech žalobců znamenala hluboký a trvalý neoprávněný zásah do osobnostních práv na soukromí a rodinný život chráněný ustanovením § 11 obč. zákoníku.²⁷⁾ Soudní praxe ustálila možnost přiznání peněžitého zadostiucnění za nemajetkovou újmu postížené fyzické osobě, nicméně nestanovuje maximální výši, pouze hovoří o **přiměřenosti zadostiucnění**. Konkrétní určení výše je proto obtížné a soud ji musí určit volnou úvahou. Senát Nejvyššího soudu své rozhodnutí uzavírá vyjádřením názoru, že pro navýšení náhrad nad paušální jednorázové částky zakotvené v § 444 odst. 3 cestou ustanovení § 13 odst. 2 a 3 obč. zákoníku „*je místo v případech mimořádných, tj. v případech mimořádné závažnosti vzniklé nemajetkové újmy či při mimořádných okolnostech, za nichž k porušení práva došlo.*“

Z uvedených rozhodnutí soudů nejvyšších instancí vyplývá možnost uplatnění **obou nároků v tzv. souběhu**. To ale vyžaduje splnění určitých podmínek, přesto ani při jejich dodržení není úspěšný výsledek zaručen.

Vrchní soud v Olomouci ve svém již zmiňovaném rozhodnutí z května 2010²⁸⁾ judikuje samostatnost předmětných nároků a zdůrazňuje, že pro uplatnění žaloby na peněžité zadostiucnění za zásah do práva na ochranu osobnosti týkající se práva na zdraví je třeba uplatnit také rozhodná skutková tvrzení o tom, že odškodnění z titulu náhrady škody na zdraví za bolest a ztížení společenského uplatnění poškozeného není dostatečnou satisfakcí za vzniklou újmu na osobnostních právech poškozené fyzické osoby.

Jen v takovém případě nedojde k porušení dvou významných principů – **ne bis in idem** a **proporcionality**. Porušení prvně uvedeného principu by znamenalo, že soudy by v obou řízeních řešily shodný skutek, přičemž pojmenování obou nároků je zcela bez významu. Škoda je majetkovou nebo nemajetkovou újmou způsobenou na zákonem chráněném zájmu a v tomto případě jsou nároky vzniklé v režimu náhrady škody na zdraví speciálními ve vztahu k obecným nárokům vzniklým v režimu ochrany osobnosti.

Při souběžném uplatnění žaloby na náhradu škody a na ochranu osobnosti je proto nutno uplatnit určitý „převís“²⁹⁾ nad nárokem u prvně jmenované žaloby.

19) Rozsudek Nejvyššího soudu z 9. 6. 2009, sp. zn. 30 Cdo 2094/2007.

20) Rozsudek Nejvyššího soudu z 31. 1. 2012, sp. zn. 30 Cdo 2887/2010.

21) Nález Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09.

22) Ryška, M.: Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v penězích při ochraně osobnosti, Právní rozhledy, č. 9/2009, s. 305.

23) Nález Ústavního soudu ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04. Viz též Formánková, V.: Ústavně právní aspekty náhrady škody a imateriální újmy na zdraví, Zdravotnictví a právo, č. 3-4/2008.

24) Nález Ústavního soudu ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04. Viz též Formánková, V.: Ústavně právní aspekty náhrady škody a imateriální újmy na zdraví, Zdravotnictví a právo, č. 3-4/2008.

25) Tamtéž.

26) Usnesení Nejvyššího soudu z 28. 6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 154/2007.

27) Rozsudek Nejvyššího soudu z 21. 12. 2009, sp. zn. 30 Cdo 5188/2007.

28) Srov. rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 5. 5. 2010, sp. zn. 1 Co 2/2010.

29) Tamtéž.

Poškozený tak musí v podané žalobě dostatečně jasně vymezit skutková tvrzení o tom, že odškodnění z titulu na náhradu škody na zdraví za bolest a ztížení společenského uplatnění není dostatečnou satisfakcí za vzniklou újmu na osobnostních právech poškozené fyzické osoby.

Přetrvávající kritiky ze strany teorie i praxe na zařazení ustanovení o náhradě bolestného a ztížení společenského uplatnění společně s náhradou za ztrátu blízké osoby do ustanovení o náhradě škody poukazují na nedůslednost takovéto úpravy, která způsobuje nejasnost v rozhodování soudů. Otázka možného navýšení náhrady škody v rámci žaloby na ochranu osobnosti je však limitována deklarovaným principem proporcionality.

Náhrada škody a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku

S ohledem na blížící se účinnost nového občanského zákoníku, která přinese zásadní změnu v právní úpravě soukromého práva, není od věci si přiblížit, jak bude nově upravena problematika popsána v tomto článku.

Náhrada majetkové a nemajetkové újmy (na zdraví) je obsažena v části Závazky z deliktů (hlava III). Škůdce je výslovně povinen k náhradě škody i nemajetkové újmy, kterou zásahem přirozeného práva způsobil, přičemž jako nemajetkovou újmu nový občanský zákoník výslovně uvádí též způsobené duševní utrapy.

„Při ublížení na zdraví odčiní škůdce újmu poškozeného peněžitou náhradou, vyvažující plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy; vznikla-li poškozením zdraví překážka lepší budoucnosti poškozeného, nahradí mu škůdce i ztížení společenského uplatnění. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.“ Dále má škůdce povinnost nahradit účelně vynaložené náklady spojené s péčí o zdraví poškozeného, s péčí o jeho osobu nebo jeho domácnost tomu, kdo je vynaložil.

Úprava ochrany osobnosti, včetně zdraví člověka, je obsažena v rámci první části nového občanského zákoníku. Proti zásahu do osobnosti každého jednotlivce se lze domáhat, aby od něj bylo *upuštěno* nebo aby byl *odstraněn způsobený následek*. Po smrti člověka se může ochrany jeho osobnosti domáhat kterákoliv z osob jemu blízkých.³⁰⁾

Nový kodex upouští od tabulkového systému, který pevně stanovoval výši kompenzace škody na zdraví. Spojením úpravy náhrady škody na zdraví a za porušení práva na ochranu osobnosti a naproti tomu jasným rozlišováním majetkové škody a nemajetkové újmy se odstraňuje dosavadní nejednotnost právní úpravy. Jasně tak je odlišena *škoda*, která může mít povahu pouze *majetkovou*, a *újma na zdraví*, která je svojí podstatou *imateriální*.

Zůstává pravidlo, že škoda se hradí přednostně *uve-
dením v původní stav*, pokud to není možné, pak *přímě-
řeným zadostiučiněním v penězích*. U nemajetkové újmy bude platit pravidlo přednostní náhrady přiměřeným zadostiučiněním, pokud nepostačí účinné odčinění touto formou, pak v penězích.

Propojení obou nároků (tj. podřazení škody na zdraví pod ochranu osobnosti) bude mít za následek, že na takovou škodu bude nahlíženo jako na osobnostní právo

a při přiznání náhrady se bude postupovat podle ustanovení upravujících náhradu za škodu. Tím se česká právní úprava přiblížila k moderním úpravám, jež byly již dříve zavedeny v jiných evropských státech.

Uplatnění nároků na náhrady škody a nemateriální újmy na nadnárodní úrovni

Právní úprava náhrady škody na zdraví a imateriální újmy je řešena též na úrovni Evropské unie a Evropského soudu pro lidská práva. Ač tato oblast by měla zůstat doménou vnitrostátních úprav, lze v rámci tzv. europeizace spatřit snahu o částečné sjednocení úpravy této problematiky.

Jako příklad, kdy Soudní dvůr Evropské unie (dříve Evropský soudní dvůr, dále jen „SDEU“) připustil možnost uplatnění obou nároků, lze uvést případ *Simone Leitner v. TUI Deutschland GmbH*,³¹⁾ kdy byla nárokována škoda za příkoří způsobené salmonelou z vadného stravování na dovolené a také nemateriální újma jako kompenzace za zkažený požitek z rodinné dovolené.

SDEU v rámci svého rozhodování předběžné otázky došel k názoru, že ačkoliv ne všechny státy mají ve své vnitrostátní právní úpravě výslovně zakotven nárok na nemateriální újmu v případech podobných, nepřiznání takové náhrady by znamenalo absenci ochrany zákazníkům cestovních kanceláří v zemích, kde toto právo upraveno není.

V jiné věci, *Leussink-Brummelhuis v. Commission*,³²⁾ přiznal SDEU nárok na náhradu nemateriální újmy, vedle náhrady škody na zdraví, při dopravní nehodě ve služebním automobilu, který byl ve špatném technickém stavu, zapříčiněném zanedbanou údržbou. Vážná zranění, která byla žalobci způsobena, měla důsledky nejen ekonomické, ale též představovala zásah do jeho sociálního a rodinného života, proto byl založen nárok na náhradu nemateriální újmy.

Stojí za to poznamenat, že v rámci tohoto rozhodování SDEU posuzoval také nárok na náhradu nemajetkové újmy ze strany manželky a potomků poškozeného pana Leussinka. Nárok jim ale nebyl uznán s odůvodněním, že jejich újma vznikla až sekundárně, tzn. nikoliv v přímé souvislosti s nehodou.

Právní úprava nároků na náhradu škody na zdraví a nemateriální újmy v Rakousku

Pro zajímavost i případné srovnání přidáváme právní úpravu nároků na náhradu škody a nemateriální újmy v Rakousku.³³⁾ Umožňuje nárokovat širokou škálu odškodnění za újmu na zdraví, od výdajů na léčbu, přes výdaje na osobního asistenta či pomocníci s domácností a výchovou dětí, až po náhradu za snížení možnosti najít

31) Rozsudek Soudního dvora ze dne 12. března 2002, *Simone Leitner proti TUI Deutschland GmbH & Co. KG*, věc C-168/00. Dostupné on-line: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62000J0168:CS:NOT>.

32) Rozsudek Soudního dvora ze dne 8. října 1986, *Gerhardus Leussink a další v. Evropská komise*. Dostupné on-line: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61983J0169:CS:NOT>.

33) Koch B. A.: Medical malpractice in Austria, *Symposium on Medical Malpractice and Compensation in Global Perspective, Part I. The Chicago – Kent Law Review*, červenec 2011. Dostupné online: <http://www.cklawreview.com/wp-content/uploads/vol86no3/Koch-Cut.pdf>.

30) § 82 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

si partnera. Pod tuto skupinu je zahrnuta též újma způsobená duševním strádáním, přičemž se přihlíží zejména k jejímu trvání a intenzitě. Jako vodítko pro soudce při určení výše peněžní náhrady slouží dřívější soudní rozhodnutí. Rakouský právní řád též umožňuje odškodnění nejbližších pozůstalých.

K posuzování velikosti vzniklé škody a nemateriální újmy byly založeny rozhodčí komise, které vydávají ke konkrétnímu případu nezávislé stanovisko. Institut nezávislých posudkových komisí lze vysledovat i v jiných evropských zemích, kde se setkávají s pozitivními ohlasy (např. Švédsko). V České republice se o jejich zavedení zatím neuvažuje.

Občanskoprávní úprava v této oblasti tvoří jednotný a ustálený systém. Postupným přizpůsobováním měnícím se sociálním podmínkám a dotvářením pomocí soudních rozhodnutí si Rakousko vytvořilo stabilní zákonnou úpravu, která jednoznačně stanovuje nároky na náhradu škody a nemateriální újmy a postupy při jejich uplatnění.

Závěr

Lze shrnout, že česká právní úprava se v posledních letech vyvíjí pozitivním směrem. Pacienti získávají částky odškodnění, které se postupně svojí výší dají srovnávat se západními státy. Judikatura nejvyšších soudních instancí podporuje právo pacientů k přiměřené kompenzaci v případě, že jejich nároky jsou podepřeny jasně a výstižně formulovanými skutkovými okolnostmi. Na ruku posílení ochrany práv jednotlivců jde i Evropská unie, která prostřednictvím svých institucí pomáhá alespoň částečně stanovit jednotící pravidla pro přiznání náhrady za škody na zdraví a za nemajetkovou újmu. V blízké budoucnosti účinný nový občanský zákoník odstraňuje dosavadní nepřehlednost v této problematice a snad přinese i urychlení soudních procesů a přispěje i k vyšším odškodněním v odůvodněných případech dle konkrétních okolností. Česká republika svým postupem v rámci právní úpravy této problematiky pozitivně přispívá k zpružnění a modernizaci práva. ■

Kurzy sebeobraný Rodinných listů

Mapa právnických profesí

JUDr. Daniela Kovářová, advokátka

Také se vám někdy pletou státní zástupci s notáři? Není vám vždy úplně jasný rozdíl mezi advokátem, obhájcem a právním zástupcem? Zkusíme vám pomoci se v těchto pojmech zorientovat.

V tomto kurzu seznámíme čtenáře Rodinných listů – neprávnický s pojmy **advokát, právní zástupce, obhájce, obecný zmocněnec, soudce, předseda senátu, přísedící, samosoudce, senát, státní zástupce, prokurátor státní notář a exekutor**. Pro přehlednost je text doplněn i tabulkou porovnávající nejdůležitější parametry těchto povolání.

Občané, formy, instituce i státní orgány se mohou při své činnosti setkávat s celou řadou právnických profesí, s mnoha různými druhy právníků. Něco mají všechny profese stejné, v mnoha jiných parametrech jsou odlišné a nelze je jednoduše zaměňovat. Pojďme si nejprve odlišit dva druhy pojmů: prvním je označení **profese (povolání)** a druhým název **aktuální pozice v řízení**. Právnických profesí je pět základních druhů: **advokát, notář, exekutor, soudce a státní zástupce**. Jedna profese vylučuje druhou. Pozice v řízení se může měnit, tedy v jednom řízení může advokát působit jako obhájce a v jiném jako zmocněnec poškozeného, nebo v jednom řízení rozhoduje soudce jako samosoudce a v jiném jako předseda senátu.

Lze takové vzdělání získat jediné na jedné ze čtyř právnických fakult – v Praze, v Brně, v Olomouci a v Plzni. Uznáno by však mohlo být i srovnatelné zahraniční vzdělání. Vysokoškolské vzdělání na jakékoliv české soukromé vysoké škole ani na Policejní akademii není pro kteroukoliv z těchto pěti profesí dostačující.

Pro úplnost dodejme, že každý absolvent právnické fakulty dnes končí s vysokoškolským titulem Mgr., nese tedy označení **magistr** a může si říkat **právník**. Ročně úspěšně zakončí vysokoškolské studium přibližně 2000 právníků, přičemž značná část tohoto počtu nepokračuje v dalším vzdělávání a nestane se příslušníkem některé z námi sledovaných profesí. Pojem **právník** je tedy nejširším označením pro každého absolventa vysoké školy v oboru právo, který pak může pracovat například v realitní kanceláři, jako podnikový nebo firemní právník či jako asistent soudce, může učit na vysoké škole či se stát policejním komisařem nebo pracovat mimo profesi v jiném oboru činnosti.

V hledáčku našeho zájmu ovšem zůstávají profese **advokáta, soudce, exekutora, státního zástupce a notáře**. Podívejme se tedy na další předpoklady přístupu k těmto právnickým povoláním:

Tříletá čekatelská praxe

Pro každou z vyjmenovaných právnických profesí je nezbytnou podmínkou tříletá čekatelská praxe po skončení právnické fakulty. Po dobu této praxe nese absolvent speciální označení – **advokátní, notářský nebo exekutorský koncipient, justiční nebo právní čekatel**. Praxe je obdobím učení, kdy učedníkovi nejsou svěřovány celé úkoly, ale systematicky se připravuje na budoucí povolání, vykonává jednotlivé kroky, debatuje o etice a také absoluuje nezbytná školení a teoretické i praktické vzdělávání.

Co mají právnické profese společné

Vysokoškolské vzdělání

Každý, kdo by chtěl působit v některé z výše uvedených právnických profesí, musí absolvovat právnickou fakultu, resp. musí být absolventem magisterského studia univerzitního směru v oboru právo. V České republice